

Sándor Szatmári
(University of Pécs)

THE RAPID GROWTH OF THE CHINESE TOURIST INDUSTRY, WORLD HERITAGE MANAGEMENT IN CHINA

ABSTRACT

THE RAPID GROWTH OF THE CHINESE TOURIST INDUSTRY, WORLD HERITAGE MANAGEMENT IN CHINA

Alongside with the fast and powerful development of the Chinese economy, the tourism industry has also went through a rapid growth, meanwhile China has become the world's largest market of tourism in the recent years.

According to several forecasts, the growth of tourism will maintain its measure. The reason's of this tendency can be found in the inner processes of the Chinese society, including the growing number of well-off people in China.

In the course of examining the Chinese tourism, it worth to examine in details the outbound, inbound and domestic tourism, as well as some questions of the development of tourism infrastructure, the methods, the aims and the focus of it.

Within this framework the cooperation with world organizations in the fields of culture, heritage protection and economic cooperation is also quite a remarkable aspect. I would list here the UNESCO, and several UN Institutions, such as UNWTO (United Nations World Tourism Organization). The international tourism is founded on the legal framework and terminology of these organizations, especially regarding the concept and operation of world heritages. Because of the several thousands years of history of China, the heritage protection proves to be a highly useful, long-term investment, which significantly increases the attractiveness and value of tourism to the country.

The Chinese tourism increases at all levels, the largest increase can be seen in outbound tourism, but the domestic and inbound tourism also increase at large scale.

China becomes more open to the world, in Hungary we have the opportunity to get involved in this branch of industry and growth.

KEYWORDS: China, tourism, world heritage.

1. Introduction

According to the UNWTO (United Nations World Tour Organization) statistical forecasts, tourism continues to be a key sector, the number of tourist destinations worldwide is steadily increasing and as a result of investment in tourism, we can monitor a socio-economic process, that means a growth in the export revenues and infrastructural developments due to tourism industry.

According to UNWTO surveys, tourism has been steadily expanding over the past six decades and has become one of the largest and fastest growing economic sectors in the world today. The number of international guest arrivals will increase by 3.3% between 2010 and 2030, while by 2030 it will reach 1.8 billion. (according to the UNWTO long-term forecast – Tourism Towards 2030)¹.

Examining by regions, according to the UNWTO, Asia and the Pacific region, and America were the strongest developing by tourism in 2015 (both 4–5%) followed by Europe (3–4%) and then by the Middle East (2–5%) and Africa (3–5%)². China is the world's top tourism market, and it continues its exceptional growth rate. The spending of Chinese tourists abroad has increased by 27% in 2014, reaching \$ 165 billion.

*China's remarkable and peaceful development augurs well for the coming Asia-Pacific century. Through continued and constructive engagement in the world and in the work of the United Nations, China can help ensure that this is also everyone's era.*³

1 United Nations World Tourism Organization, *UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition*, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899> [access: 27.10.2018].

2 *Ibidem*.

3 UN Secretary General Ban Ki Moon addressing students of Foreign Affairs University, Beijing, China, 1. July 2008; quoted after: *Address at Foreign Affairs University*, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2008-07-01/address-foreign-affairs-university> [access: 27.10.2018].

The purpose of the study is to demonstrate the rapid development of Chinese tourism in recent years and to show what is this due to. We also would like to demonstrate that, due to the expanding of the Chinese middle class, the increasing of their spending and the increasing number of their foreign travel, which has lead to an explosive growth in the field of tourism, how the Chinese government tries to stimulate the tourist industry through developments, and thereby increase the number of guests visiting China. One of the most important form of this effort is developing the domestic tourist infrastructure, most of these are cultural and historical memorial sites.

2. The position of tourism in the Chinese economy and state functioning, world trends

2.1 Tourism and GDP, employment and world trends

Based on the data of the World Travel & Tourism Council (WTTC)⁴ the total contribution of tourism to GDP was the second highest worldwide in China in 2015 (Table 1).

It is an interesting comparison to consider, that in relation to the country's total GDP, this number is around 7–8% for the largest countries (Table 2), while regarding smaller countries, tourism can have even more contribution to economies of those countries, whose economy is especially builds on tourism industry. For example Macao, where the 71,2% of total GDP was generated by tourism in 2015.

It can be also recognized, that in Asia, especially in South-East Asia, and in some states of the Pacific region tourism revenues have been high in the recent years, also on a world-level base.

According to the data of the World Bank, China's total GDP in 2015 was \$ 10866 billion. This amount, according to World Bank data, this amount was only \$ 1205 billion in 2000. We can say, that the growth of the total economy is very significant.

According to the WTTC, China's tourism industry makes \$ 853,8 billion of total GDP, which is 7,9% of the total GDP of China.

4 World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2016. China*, <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/china2016.pdf> [access: 27.10.2018].

Table 1. The total contribution of Travel and Tourism to GDP.

Travel & Tourism's Total Contribution to GDP		2015 (US\$bn)
1.	United States	1469,8
2.	China	853,8
3.	Japan	326,1
12.	India	129,5
15.	Indonesia	82,4
16.	Thailand	81,6
Asia Pacific Average		63,0
20.	Hong Kong	60,6
World Average		55,7
27.	Malaysia	38,9
31.	Macau	33,2
40.	Vietnam	26,7

Source: World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2016...*, *op. cit.*

Table 2. The total contribution of Travel and Tourism to GDP (as a percent of the GDP of a given country).

Travel & Tourism's Total Contribution to GDP		2015 (% share)
1.	Macau	71,2
34.	Thailand	20,8
38.	Hong Kong	19,5
55.	Vietnam	13,9
58.	Malaysia	13,1
World		9,8
93.	Indonesia	9,6
Asia Pacific		8,5
112.	United States	8,2
117.	China	7,9
118.	Japan	7,9
142.	India	6,3

Source: World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2016...*, *op. cit.*

The tourism sector worldwide employs the most people in China (Table 3), which also due to the number of population, which according to the World Bank data, was 1,371 billion in 2015, and is steadily rising year by year. Tourist industry in China employs nearly twice as much people, than in India. The trend shows, that the most workers are employed by tourism in Asia and in the Pacific, and this number is more than twice of the world average.

Table 3. The total contribution of Travel and Tourism to the Employment in China in 2015.

Travel & Tourism's Total Contribution to Employment		2015 (,000)
1.	China	65096,8
2.	India	37315,1
3.	United States	14247,9
4.	Indonesia	10285,0
7.	Vietnam	6035,5
8.	Thailand	5869,7
	Asia Pacific Average	4768,3
10.	Japan	4722,3
	World Average	2123,0
26.	Malaysia	1575,8
51.	Hong Kong	672,8
96.	Macau	244,3

Source: World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2016...*, *op. cit.*

2.2 The Chinese tourism regulation, state functioning

China National Tourism Administration (CNTA)⁵ is an agency, which is directly subordinated to the Chinese State Council.

CNTA has branch offices in 20 countries worldwide, and in the Central and East European region Hungary was the first, where such office was founded on the 4th of March 2016.

⁵ China National Tourism Administration website, <http://www.en.cnta.gov.cn> [access: 27.10.2018].

Beside Budapest, there are six further such offices of the CNTA in Europe: in Frankfurt, Zürich, Rome, Madrid, Paris and London.

CNTA has complex tasks, it coordinates the development of tourism industry, and prepares draft legislation. It creates market strategies for incoming, outgoing and domestic tourism, supervises the operation of the tourism industry. It normalizes the quality of tourism services and regulates the operation for market participants, and businesses. It provides guidance for Hong Kong, Macao and Taiwan, and coordinates tourist education.⁶

3. The Chinese tourism market: development of the outbound, inbound and domestic tourism

It worth exploring the development of the Chinese tourism market, divided into three parts, outbound, inbound and domestic tourism.

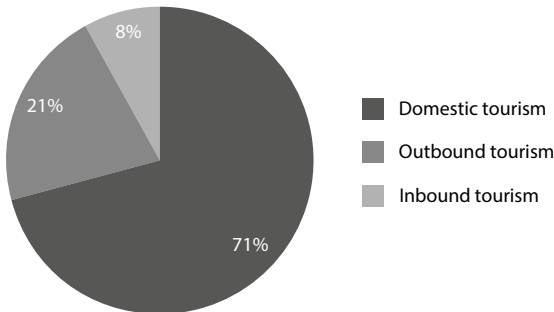

Diagram 1. The rate of the inbound, outbound and domestic tourism in China.

Source: China National Tourism Administration, February 2015, <http://www.en.cnta.gov.cn> [access: 27.10.2018].

3.1. Outbound tourism

Considering the number and spending of the outgoing tourist, China is the first in the world. Regarding the spending of outgoing tourists, China has passed the United States in 2012.

⁶ *Ibidem.*

While the number of outbound tourist in China was 10 million in 2001, this number has increased 109 million by 2014, making China the world's largest outbound tourism market.⁷

Based on the data of UNWTO, the spending of outbound tourists was 164,9 billion dollar in 2014 (Table 4), which signs, that China steady keeps its first place.

Table 4. The international spending of tourists.

Rank	International Tourism Expenditure (US\$ billion)		Local currencies change (%)		Market share (%)	Population (million)	Expenditure per capita (US\$)
	2013	2014	13/12	14/13	2014	2014	2014
1. China	128,6	164,9	23,8	27,1	13,2	1 368	121
2. United States	104,1	110,8	3,8	6,4	8,9	319	347
3. Germany	91,4	92,2	5,7	0,9	7,4	81	1 137
4. United Kingdom	52,7	57,6	3,5	3,8	4,6	65	893
5. Russian Federation	53,5	50,4	28,9	13,7	4,0	144	351
6. France	42,9	47,8	3,9	11,3	3,8	64	747
7. Canada	35,2	33,8	3,2	3,3	2,7	35	951
8. Italy	27,0	28,8	-1,0	6,9	2,3	60	481
9. Australia	28,6	26,3	9,4	-1,7	2,1	24	1,114
10. Brazil	25,0	25,6	24,1	11,7	2,1	203	126

Source: United Nations World Tourism Organization, *UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition...*, op. cit.

Regarding outbound tourism, it is worth exploring the further potential and potential for development, which also astonishing. In addition to the fact, that China's outbound tourism market is already the first worldwide in the number and the spending of tourists, making it the largest

⁷ EU SME Centre, *Sector Report. The Tourism Market in China*, 2015 Update, http://ccilc.pt/wp-content/uploads/2017/07/eusme_centre_report_-_tourism_market_in_china_update_-_sept_2015.pdf [access: 27.10.2018].

actor in the international tourism market, the Chinese market is just now standing before real growth and explosion.

I would like to illustrate this with the diagram below (Diagram 2).

According to the estimates of Goldman Sachs, only 4 % of the Chinese population had passport, which is around 55 million people. They are, who could potentially take part in the industry as outgoing tourists.

According to estimates, the number of passport holders in China is a rapidly increasing number, that will increase to 12 % of the population by 2025, which means 150 million people.

These figures are astonishing, if we consider, that in the United States currently 35 % of the population have passport, 109 million people, and 25 % of the population in Japan, which is 32 million people.

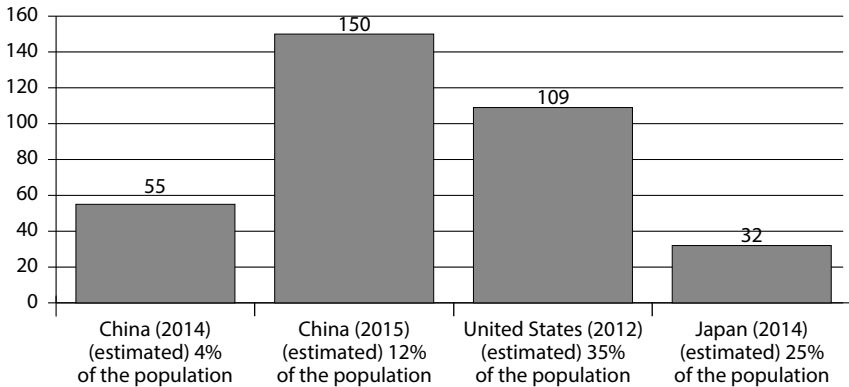

Diagram 2. Number of people having passport (million people).

Source: *The Asian Consumer. The Chinese Tourist Boom*, Goldman Sachs Global Investment Research, November 2015, <https://www.goldmansachs.com/insights/pages/macro-economic-insights-folder/chinese-tourist-boom/report.pdf> [access: 27.10.2018].

Outbound tourism in China is subjected to heavy regulation, strict travel regulations for travel agencies. Each travel agency should have guaranty deposit of 1,2 million Chinese Yuan (around 648.000 Polish zloty), there can be no infringement procedure against them, for obtaining expulsion permit they should dispose with two years of operation. In case of infringement they have to face severe fines.

The current distribution of outbound tourism can be seen in the following table (Diagram 3); most outbound tourists travel to Hong Kong

and Macau. Goldman Sachs estimates, that China's outbound tourism in the ASEAN area will grow nearly threefold in the next ten years. Outbound tourism is clearly affected by geographical distance, travel time, but Europe is a popular destination and the expected growth is more than twice the current passenger number.

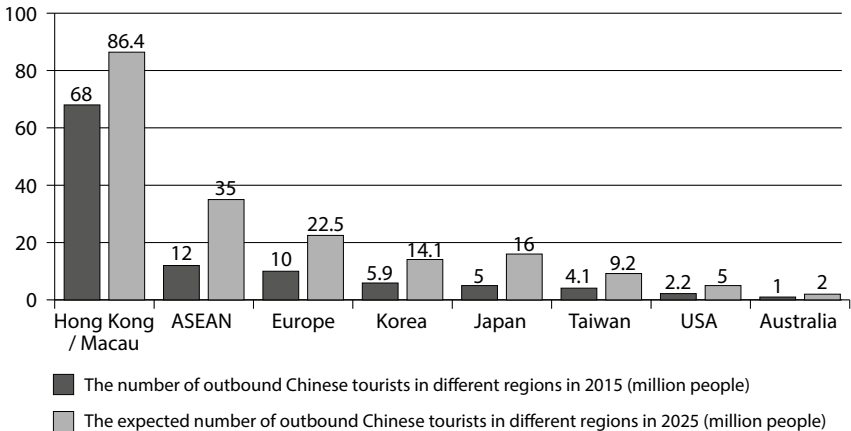

Diagram 3. The estimated number of Chinese outbound tourists in 2015, and their expected number in 2025.

Source: *The Asian Consumer...*, *op. cit.*

3.2. Inbound and Domestic tourism

3.2.1. Inbound tourism

Inbound tourism was the smallest segment (8%) of the Chinese tourist market in 2015, based on the data of CNTA. In the area of inbound tourism also increase can be expected, its measure is around 2% yearly.⁸

According to the data of CNTA, the total number of tourists was 128 million people, most of them coming from Asia.

The top ranked are South Korea, Japan, followed by the US, Vietnam, Russia, Malaysia, Mongolia, the Philippines, Singapore and Canada.

The main destinations for tourists visiting Beijing, Shanghai and Guangzhou.

⁸ EU SME Centre, *Sector Report...*, *op. cit.*

3.2.2. Domestic tourism

The most significant is the extent of domestic tourism in China, which is due to the fact, that a large number of people spend time with their family during public holiday and other holidays and festivals. Most workers in China are away from their families for long time, it is a constant trend that the population is crowding into big cities for living, and they need to leave their relatives away. Therefore during holidays a huge number of people travel home from these megapolises.

According to EU SME, 2,46 billion domestic tourists were registered in China, and the full revenue from their spending was 2200 billion Chinese Yuan. In the recent decade the extent of domestic tourism increased by 10 % yearly.

Domestic tourism is strongly linked to official public holidays, especially concentrated on the period of the Spring Festival, and the Celebration of Labor. A Chinese worker has 10 days of holiday per year on average, so the date of domestic travels is especially high during special periods during the year, mostly during the Spring festival.

Inbound tourism is strengthened by the infrastructural developments, such as the development of the high-speed rail network, as well the development and preservation of tourist destinations.

According to EU SME, the most visited destinations for domestic tourism are the capital cities, historical sites, cultural landscapes and natural beauties. Most of them fall into the category of cultural and natural heritage.

3.2.3 Festival tourism

The inbound and domestic tourism is strongly linked to the non-working days in China, which are the followings in China: National festival (1st of October), Day of Labor (1st of May), New Year (1st of January), Spring festival (first day of the first month according to the lunar calendar).

The most important festivals in China are the following⁹:

- Spring festival – This is the largest and most important festival in China, traditionally the members of the families meet together,

⁹ Z. Chen, P. Huan, *Festival Tourism in China. Dragon Boat Festival and Tourism*, <http://www.gttp.org/wp-content/uploads/2015/08/Festival-Tourism-in-China.pdf> [access: 27.10.2018].

similar to the Christmas holiday in the western culture. In practice the date of this festival is at the end of January and at the beginning of February. The period of spring festival ends with the lamp festival, which is the 15th of the current month.

- Moon festival – this festival is 15th of the 8th month of the Chinese lunar calendar. This event is named after the Moon being the largest during this period. Traditionally family members also get together, making special moon sweets.
- National Day – the celebration of 1949, commemorates the establishment of the People's Republic of China, when China became a separate, independent state, this is the feast of the establishment of the state. During this holiday, Tian'an Men Square has festivals and concerts.
- The Dragon Boat Festival – the holiday falls on the fifth day of the fifth month of the Chinese lunar calendar. During this holiday season, boat races are held and Zong zi is eaten with rustic food.

3.2.4 World heritages

World Heritage Sites are such nature sites and historical and cultural memorial places, which are acknowledged by UNESCO, and which are some of the most visited travel sites and are going through the most significant development. I would like to present this topic detailed in the followings.

4. World heritage management in China

4.1 The cooperation of the UNESCO and China in the field of heritage protection

The idea of „cultural heritage”, as an independent concept was first published in 1907 in international law. In the field of tourism „cultural heritage” appeared in 1967, when UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) agreed on the commercial exploitation of cultural heritage, and UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) prepared a report on the cultural aspects of tourism.

Together with these, the concept of Cultural Heritage Tourism has appeared, which is such a product, that is linked to historical, cultural and natural scenes, like buildings and their surroundings, cultural

landscapes, ancient ruins, archaeological excavations, historical communities and landscapes, museums, fine art and other factors.¹⁰

The UNESCO Program Document on China about the period of 2011–2015 provides a detailed report of the cultural developments and the scientific and cultural cooperation on heritage conservation. This cooperation with China is extremely important and useful.

UNESCO's report on China gives a detailed account of the achieved results of China in the field of culture, in which the document details how the world organization supported the conservation and management of World heritage sites in China, including the exploration of World Heritage sites. They have provided support following international standard. UNESCO has also created two World Heritage Training and Cultivation Centers in the Asia Pacific region for the preservation and management of incorporeal heritage.

With the permanent implementations of UNESCO conventions China significantly contributes to the preservation of its own cultural heritages in all forms. UNESCO programs cover both the preservation of incorporeal and material heritages.

As the largest intergovernmental organization in education, science, technology and culture, UNESCO carries extensive influence. It has done pioneering work and played an important role in the extension and enhancement of education and progress in science, technology, heritage and culture. China highly appreciates what (UNESCO has) achieved.¹¹

President Hu Jintao

4.2 The cooperation of China and the World Bank in the field of heritage protection

World Bank is constantly investing capital in cultural development, and this has happened and is being done with regard to the preservation of the Chinese World Heritage. Cooperation between China and the World Bank

¹⁰ X. Huibin, A. Marzuki, A.A. Razak, *Protective Development of Cultural Heritage Tourism: The Case of Lijiang, China*, „Theoretical and Empirical Researches in Urban Management” 2012, vol. 7, iss. 1, <http://www.um.ase.ro/no71/3.pdf> [access: 27.10.2018].

¹¹ *China's President pledges increased cooperation with UNESCO in developing countries*, http://www.unesco.org/new/en/member-states/single-view/news/chinas_president_pledges_increased_cooperation_with_unesc/ [access: 27.10.2018].

is based on best international practices, and aims to strengthen economic competitiveness in China's major cities through cultural developments.

The developments are reported in details by the World Bank's urban development series, which specifically refers to cooperation in the preservation of World Heritage Sites. According to the World Bank report, cooperation focuses on two areas, on one hand World Bank helps using historic buildings in new ways, they help in the planning of these facilities, making economic calculations, and long-term management systems.

The other are of the cooperation is helping to promote the operation of cultural tourism. An important part of this is to strengthen travel agencies and economic institutions by raising awareness of how to preserve the value of cultural heritage in tourism. In this area, during the support of the competent Chinese authorities they conduct market research, develop tourism products and develop marketing and brand strategies. In order to promote the effectiveness of funding, the World Bank also finances education projects.

It is important to mention, that World Bank also relies on the conceptual framework of UNESCO regarding the incorporeal or material heritages or cultural and natural heritage. The report also underlines the fact that in the recent period of time China has undergone enormous tourism explosion, but at the same time declares, that cultural tourism depends on World Heritage and China's cultural heritage is such a non-renewable resource, that the country's tourism depends on.

4.3 World Heritage and Silk Road Economic Zone

The United Nations World Tourism Organization (UNWTO) has been developing a project for years, called UNWTO Silk Road Action Plan.¹² An important aim of the project to create world heritages alongside the routes, and to set up a touristic path along the world heritage sites, ranging from China to the Middle East and even further. Along the silk road, trade and traffic have been taken place through the same geographic routes for centuries, which means important mountain passes. The silk road had to pass through the largest mountains and mountain ranges of the world, so the constant geographic factors, the mountain passes have extreme importance regarding silk roads.

¹² United Nations World Tourism Organization, *Silk Road Action Plan 2016/2017*, <http://silkroad.unwto.org/en/content/silk-road-action-plan> [access: 27.10.2018].

Along these silk road mountain passes cultural memories, heritages and historical facilities were established, which attract visitors today as well. Such world heritage site is the Chang'an Tianshan Corridor in China, a 5.000 km long passage, going through valleys and mountain passes, which is a passage way, used by travelers for thousands of years, also containing numerous memorial places and monuments.

Beside operating its harbors on the eastern and southern borders, eastern It is an extremely important national economic interest of China to build overland contacts toward the continent, building roads and infrastructure, which is concluded by the silk road economic belt project.

The participation of China in the UNWTO Silk Road Action plan is also connected to this national economic interest of it.

The Silk Road tourism program dates back to 1994, when 19 countries have joined the „legendary routes as a peaceful and productive revitalization of one of the richest cultural tourism destinations in the world”. UNWTO works closely with UNESCO and other UN organizations, such as UNDP (United Nations Development Program), to development sustainable development along the silk road.

The UNWTO Action Plan started in 2010, and since then new action plan is published each year. The first was launched in 2010–2011, year after year international meetings have been held since then.

The purpose of the meetings is to create a marketing program, to expand the capacity of the tourism services and to improve their management, and to facilitate the travel.

Chang'an Tianshan corridor is a milestone in the development of silk road tourism project, which was the first silk road world heritage corridor. The corridor was included in the World Heritage List in 2014. The corridor was of extraordinary importance in Central Asian history, passing through Kazakhstan, Kirghizistan and China in its thousands of years history, forming and creating cultures, cities, habits. Tajikistan corridor is expected to be the next world heritage silk road corridor.

5. Closing thoughts

East Asia Region and China are going through a very significant growth from the point of tourism. The growth is expected to have extremely significant potential even larger than this growth rate. China has now

reached to be the world's first and largest tourism market. Based on current estimates, this trend can be expected to become even stronger. This is also due to the changes of the regulatory background, the accumulation of wealth for the Chinese middle class, and the astonishing potential in the number of Chinese population. Chinese tourism is definitely an excellent investment in the long term.

Literature

- Address at Foreign Affairs University*, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2008-07-01/address-foreign-affairs-university> [access: 27.10.2018].
- Z. Chen, P. Huan, *Festival Tourism in China. Dragon Boat Festival and Tourism*, <http://www.gttt.org/wp-content/uploads/2015/08/Festival-Tourism-in-China.pdf> [access: 27.10.2018].
- China National Tourism Administration website, <http://www.en.cnta.gov.cn> [access: 27.10.2018].
- China National Tourism Administration, February 2015, <http://www.en.cnta.gov.cn> [access: 27.10.2018]
- China's President pledges increased cooperation with UNESCO in developing countries*, http://www.unesco.org/new/en/member-states/single-view/news/chinas_president_pledges_increased_cooperation_with_unesc/ [access: 27.10.2018].
- K. Ebbe, G. Licciardi, A. Baeumler, *Conserving the Past as a Foundation for the Future. China-World Bank Partnership on, Cultural Heritage Conservation*, <http://documents.worldbank.org/curated/en/112041468018640033/pdf/658990WP00PUBL0na0text0110140110web.pdf> [access: 27.10.2018].
- EU SME Centre, *Sector Report. The Tourism Market in China*, 2015 Update, http://ccilc.pt/wp-content/uploads/2017/07/eusme_centre_report_-_tourism_market_in_china_update_-_sept_2015.pdf [access: 27.10.2018].
- X. Huibin, A. Marzuki, A.A. Razak, *Protective Development of Cultural Heritage Tourism: The Case of Lijiang, China*, „Theoretical and Empirical Researches in Urban Management” 2012, vol. 7, iss. 1, <http://www.um.ase.ro/no71/3.pdf> [access: 27.10.2018].
- Memorandum of Understanding on Cooperation between UNESCO and The Government of the People's Republic of China*, <https://atom.archives.unesco.org/memorandum-of-understanding-on-cooperation-between-unesco-and-china> [access: 27.10.2018].

- The Asian Consumer. The Chinese Tourist Boom*, Goldman Sachs Global Investment Research, November 2015, <https://www.goldmansachs.com/insights/pages/macro-economic-insights-folder/chinese-tourist-boom/report.pdf> [access: 27.10.2018].
- UNESCO, *Country Programming Document for the People's Republic of China 2011–2015*, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002201/220183E.pdf> [access: 27.10.2018].
- United Nations World Tourism Organization, *Roadmap For Development. Heritage Conservation & Tourism: Promoting sustainable growth along the Silk Roads Heritage Corridors*, http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/3928_unesco_8pp_a4_silk_road_eng_online.pdf [access: 27.10.2018].
- United Nations World Tourism Organization, *Silk Road Action Plan 2016/2017*, <http://silkroad.unwto.org/en/content/silk-road-action-plan> [access: 27.10.2018].
- United Nations World Tourism Organization, *UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition*, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/978-9284416899> [access: 27.10.2018].
- World Economic Forum, *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015. Growth through Shocks*, http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.pdf [access: 27.10.2018].
- World Heritage Center website, <http://whc.unesco.org> [access: 27.10.2018].
- World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2015. China*, <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/china2015.pdf> [access: 27.10.2018].
- World Travel & Tourism Council, *Travel & Tourism. Economic Impact 2016. China*, <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/china2016.pdf> [access: 27.10.2018].

Andrzej Demiańczuk
(Uniwersytet Wrocławski)

SONGSHI W CZASACH DYNASTII MING I QING

ABSTRACT

SONGSHI DURING THE MING AND QING DYNASTIES

Songshi (litigation masters) were people who assisted others with litigation in imperial China. Their activity was illegal. They wrote complaints for their clients and helped them in negotiations with *yamen* personnel. The purpose of these article is to characterize litigation masters as a group, to describe main forms of their activity, to indicate sources of significant demand for their services during Ming and Qing times and to try to answer the question about their role in the late imperial China.

KEYWORDS: *songshi*, *songgun*, Ming, Qing.

Songshi – mistrzowie procesu – to jedno z określeń, którymi opisywano w Chinach w czasach późnego cesarstwa ludzi zajmujących się udzielaniem innym pomocy w prowadzeniu sporów prawnych. Inne stosowane wobec nich określenia to między innymi chuligani procesowi czy pienia-cze (*songgun*). Można spotkać się z opinią, że pojęcie *songshi* miało bardziej neutralny charakter niż *songgun*, które było jednoznacznie pejoratywne¹. Początki ich działalności sięgają co najmniej czasów Południowej Dynastii Song. Wzmianki o *songshi* można znaleźć już w pochodzącym z 1261 r. zbiorze *Minggong shupan qungming ji* („Światło wyroki słynnych urzędników”)². Niewątpliwie jednak aktywność mistrzów procesu

-
- 1 Q. Shao, *Tempest over Teapots: The Vilification of Teahouse Culture in Early Republican China*, „Journal of Asian Studies” 1998, t. 57 nr 4, s. 1026.
 - 2 S. Fuma, *Litigation Masters and the Litigation System of Ming and Qing China*, „International Journal of Asian Studies” 2007, nr 4, s. 80.

jest znacznie lepiej poświadczona w czasach Ming. Stali się oni dającą się wyodrębnić kategorią najpóźniej w XVI wieku³. Ocena intensywności działalności mistrzów procesu jest trudna ze względu na fragmentaryczny charakter dostępnych źródeł, ale najprawdopodobniej osiągnęła ona swoje apogeum w ostatnich dekadach panowania dynastii Qing⁴. Stosunek państwa do działalności *songsbi* był zawsze negatywny, ale skala i charakter działań wymierzonych w nich ulegały przemianom. Celem tego artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytania o to, kim właściwie byli mistrzowie procesu, czym się zajmowali, jak byli postrzegani, jakie kroki podejmowało wobec nich państwo, a przede wszystkim jaką rolę odgrywali w Chinach w czasach późnego cesarstwa.

Polityka państwa wobec mistrzów procesu

W kodeksie Ming, a konkretnie w jego wersji pochodzącej z 1397 r., działalności mistrzów procesu nie poświęca się wiele miejsca. Do kwestii podjudzania do wszczynania procesu (*jiaosuo cisong*) odnosi się artykuł 363. Przepis ten na pierwszy rzut oka dotyczy wyłącznie podjudzania do wszczynania procesów lub pisania skarg⁵ dla innych w sposób zmieniający charakterystykę lub okoliczności stanowiącego przedmiot skargi zdarzenia. W kwestii kary artykuł 363 zawiera odesłanie do artykułu 359, dotyczącego fałszywego oskarżenia⁶. Rodzaj kary za fałszywe oskarżenie uzależniony był od kary za przestępstwo, którego fałszywe oskarżenie dotyczyło⁷. Kodeks w ostatnim zdaniu artykułu 363 stanowił, że karze nie podlega osoba, która w celu udzielenia pomocy swoim niewykształconym znajomym udzieliła im uczciwej porady, a także osoba, która sporządzając dla innych skargi, przedstawia fakty zgodnie z prawdą⁸.

Termin podjudzanie do wszczynania procesu, którym posługuje się kodeks Ming, jest w wielu dokumentach rozumiany szeroko, w sposób

3 M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 85.

4 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 81.

5 W niniejszym artykule posługuję się terminem skarga na określenie pisma składanego w *yamenie* w celu wszczęcia postępowania.

6 J. Yonglin, *The Great Ming Code / Da Ming li*, Seattle 2005, s. 201.

7 *Ibidem*, s. 195–198.

8 *Ibidem*, s. 201.

nie zawsze odpowiadający brzmieniu przywołanego wcześniej artykułu. Niekiedy kryje się pod nim po prostu sama czynność pisania skarg dla innych osób⁹. Polityka władz uległa dalszemu zaostreniu między wczesnym okresem Ming a początkiem XIX wieku¹⁰. Choć państwo chińskie zawsze miało wrogi stosunek do działalności *songsshi*, to kodeks Ming, przynajmniej w teorii penalizował jedynie udzielanie pomocy we wnoszeniu fałszywych oskarżeń oraz wyolbrzymianie lub zniekształcanie wydarzeń opisywanych w treści skargi. Urzędnicy, w tym wielu słynnych mężów stanu takich jak Hai Rui, uważali jednak ograniczenie liczby procesów za jeden ze swoich priorytetów, a działalność *songsshi* za jednoznacznie szkodliwą¹¹. W 1725 r. cesarz Yongzheng wprowadził przepis wprost delegalizujący funkcjonowanie mistrzów procesu. W 1764 r. dodany został przepis wymierzony w „notorycznych pieniaczy”¹². Dobrą ilustracją tego, jak surowe kary groziły *songsshi* jest przedstawiona w zbiorze *Xing'an huilan* („Konspekt spraw karnych”) sprawa dotycząca siedemdziesięcioletniego mistrza procesu, który sporządził pięć pism dla innych osób. Choć nie udowodniono mu współdziałania z personelem *yamenu*, oszukiwania swoich klientów ani wyluskania od nich pieniędzy, został uznany za winnego „regularnego chuligaństwa procesowego” (*jigun songsgun*) i skazany na karę wygnania¹³.

Proces w Chinach w czasach Ming i Qing

Dla zrozumienia znaczenia oraz metod działalności *songsshi* niezbędne jest poznanie pewnych istotnych cech ówczesnego procesu. Prawo w Chinach w czasach cesarstwa wymagało, by wszelkie pisma były składane osobiście. Wyjątek od tej zasady dotyczył kobiet, osób starszych,

⁹ S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 91.

¹⁰ M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt i P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 120.

¹¹ A. Bailey, *Reading between the Lines: The Representation and Containmentment of Disorder in Late Ming and Early Qing Legal Texts*, „Ming Studies” 2009, nr 59, s. 64–65.

¹² M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt i P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 119–120.

¹³ S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 91–92.

niepełnosprawnych i urzędników, w których przypadku skarga musiała być złożona przez przedstawiciela¹⁴. Potencjalni uczestnicy sporu przychodzący do *yamenu* musieli spełnić wymogi dotyczące składania skargi. Niektóre z nich były identyczne na terenie całego cesarstwa, a inne obowiązywały jedynie w danym powiecie¹⁵. W czasach Qing, inaczej niż w czasach Ming, skarga, aby zostać przyjęta, musiała wcześniej zostać zbadana przez licencjonowanego skrybę (*guandaishu*). Skarga musiała zostać oznaczona pieczęcią na potwierdzenie tego, że została zatwierdzona. Opłata na tę okoliczność wynosiła 10 wenów, nie była więc zbyt wysoka, ale zdarzało się, że skrybowie pobierali więcej. Skargi w sprawach mniejszej wagi były przyjmowane tylko w określonych dniach. Terminy te nie były ujednolicone w całym cesarstwie, występowały w tej kwestii różnice pomiędzy poszczególnymi powiatami. W wyznaczonych dniach napływało z reguły kilkaset skarg. Składający skargi ustawiali się w kolejce i kiedy nadchodziła ich pora, podchodzili do stołu, przy którym siedział sędzia¹⁶ i zostawiali tam swoje pismo¹⁷.

Chociaż prawo pod groźbą kary zabraniało sędziemu zignorowania uzasadnionej skargi, panowało powszechne przekonanie, że tylko nieliczne spośród wielu złożonych mogą zwrócić jego uwagę. Wang Youfu, będący przez wiele lat prywatnym sekretarzem urzędników, twierdził, że skargi spisane przez przeciętnych skrybów są napisane tak niezdarnie, że nie wywierają zamierzonego skutku. W źródłach z epoki można natrafić na opinię, że aby przyciągnąć uwagę władz, uczestnicy sporu bywają zmuszeni zwrócić się do mistrza procesu i wyolbrzymić sprawę „zmieniając zwykły spór dotyczący ziemi w morderstwo albo bójkę w rozbój”¹⁸. Typowa skarga zawierała konkretny opis zdarzenia, a także przywołanie dowodów oraz pewną dozę moralistycznej retoryki, której celem było przekonanie

14 L. Liang, *Rejection or Acceptance: Finding Reasons for the Late Qing Magistrate's Comments on Land and Debt Petitions*, „Bulletin of Oriental and African Studies, University of London” 2005, t. 68 nr 2, s. 280.

15 P.C.C. Huang, *Civil Justice in China. Representation and Practice in the Qing*, Stanford 1996, s. 111–112.

16 Określenie „sędzia” w tym artykule odnosi się do urzędnika, który stał na czele powiatu (*xian*) – najniższego szczebla administracji państwowej w cesarskich Chinach. Do jego kompetencji należało między innymi sprawowanie wymiaru sprawiedliwości.

17 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 86.

18 *Ibidem*, s. 93–94.

sędziego, że skarżący jest uczciwym człowiekiem, zaś strona przeciwna zło-
czyńcą¹⁹. Odpowiednie przedstawianie sprawy mogło mieć bardzo istotny
wpływ na jej rozstrzygnięcie. Dla przykładu sprawcy przestępstw moty-
wowanych synowskim oddaniem często mogli liczyć na łagodniejsze trak-
towanie. Dlatego istotne w takich przypadkach było wskazanie, że ich
działania miały na celu ochronę honoru, życia lub interesu rodziców²⁰.
Skarga nigdy nie mogła być anonimowa. Złożenie na piśmie anonimowego
oskarżenia było poważnym przestępstwem. Zgodnie z regulacją artykułu
356 kodeksu Ming groziła za nie kara śmierci przez uduszenie. Każdy kto
zobaczył takie oskarżenie powinien natychmiast je spalić²¹.

W 1765 r. zakazano sędziom delegowania rozstrzygania pomniejszych
spraw (*xishi*) swoim prywatnym sekretarzom (*xiangbao*). Możliwe, że
nowy przepis początkowo osiągnął nawet zamierzony rezultat. W bada-
nym przez Huanga powiecie Baxian żadnego takiego przypadku nie od-
notowano od połowy XVIII wieku aż do połowy XIX wieku. Jednakże
w analizowanych przez niego pochodzących z drugiej połowy XIX wieku
sprawach z powiatu Baodi znalazło się aż 6 przypadków, w których sę-
dziowie polecali *xiangbao* i gońcom zbadać i rozstrzygnąć sprawy same-
mu, zaś w powiecie Danshui-Xinzhu było ich aż 31. Żadna z tych spraw
nie została rozstrzygnięta, a przynajmniej żaden ślad jej rozstrzygnięcia
nie zachował się w dokumentach²².

Czasami sędziowie rejestrowali po prostu swoje wstępne reakcje na
treść skarg. Mogły one wyrażać pewien sceptycyzm np. „ta historia za-
wiera luki” albo „przytoczone tu fakty są dyskusyjne”. Jeżeli sędzia po-
dejrzał złe intencje mógł odnotować, że skarga wydaje się zwodnicza
lub podstępna, lub ostrzec, że „jeżeli to okaże się nieprawdą, sprawa bę-
dzie potraktowana poważnie”. Te wstępne komentarze miały charakter
formalny i publiczny. Obie strony z reguły poznawały w jakiś sposób ich
treść, zanim jeszcze pojawiły się w sądzie²³.

19 Y. Karasawa, *Between Oral and Written Cultures. Buddhist Monks in Qing Legal Complaints*, [w:] *Writing and law in Late Imperial China. Fact and Fiction, Law and Literature*, K. Carlitz, R.E. Hegel (red.), Seattle 2009, s. 66.

20 M. Epstein, *Making a case. Characterizing the filial Son*, [w:] *Writing and law in Late Imperial China. Fact and Fiction, Law and Literature*, K. Carlitz, R.E. Hegel (red.), Seattle 2009, s. 41–42.

21 J. Yonglin, *The Great Ming Code...*, *op. cit.*, s. 193.

22 P.C.C. Huang, *Civil Justice...*, *op. cit.*, s. 113.

23 *Ibidem*, s. 114–115.

Uczestnicy procesu mieszkający w większej odległości od miasta, w którym znajdował się *yamen*, zatrzymywali się w oberżach zwanych *xiejia*. Prowadzący je oberżyscy funkcjonowali również jako skrybowie, a niekiedy także jako mistrzowie procesu. Ze względu na ich znajomość spraw związanych z *yamenem* i możliwość zapewniania swoim gościom użytecznych informacji, zatrzymywanie się w *xiejia* było dla uczestników procesu bardziej opłacalne od korzystania ze zwykłych gospód²⁴.

Charakterystyka *songshi*

Zdecydowaną większość wykrytych i ukaranych *songshi* stanowili *shengyuan* i *jiansheng* – państwowi studenci, czyli osoby przygotowujące się do udziału w egzaminach urzędniczych. Spośród 54 spraw dotyczących przestępstw związanych z aktywnością mistrzów procesu znajdujących się w zbiorach Pierwszego Archiwum Historycznego w Pekinie, w 38 sprawą jest przedstawiciel dolnej warstwy literatów, w tym w 25 *shengyuan*. Pozostałych 13 miało stopnie *jiansheng*, *wusheng*, *gongsheng* i w jednym przypadku *juren*²⁵. Głównym czynnikiem, który popychał ich do tej działalności był niedostatek, ponieważ tylko nielicznym udawało się zdać egzaminy wyższego stopnia i zyskać szansę na stanowisko w administracji. Państwo przyczyniało się do powstania dużej grupy ludzi potrafiących pisać wyszukane eseje, ale nie posiadających niemal żadnych innych umiejętności zawodowych. Wielu spośród tych, którym nie dane było zostać urzędnikami, zasilalo szeregi mistrzów procesu. W praktyce wielu *shengyuan*, którym nie udało się zdać egzaminów, miało w perspektywie zostanie prywatnymi sekretarzami sędziów lub innych urzędników albo rozpoczęcie działalności jako *songshi*²⁶. Przejście z jednej grupy to drugiej było zresztą łatwe i stosunkowo częste. Prywatni sekretarze byli zresztą w pewnym sensie odwrotną stroną tego samego zjawiska co mistrzowie procesu, gdyż zarówno sędziowie, jak i uczestnicy procesu potrzebowali fachowej pomocy przy interpretacji prawa i kontaktach z personelem

24 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 85.

25 M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 92.

26 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 101–103.

yamenu – pierwsi korzystali z pomocy prywatnych sekretarzy, drudzy z pomocy mistrzów procesu²⁷.

Karasawa wskazuje na to, że chociaż istotnie eseje egzaminacyjne i skargi miały pewne wspólne cechy, takie jak połączenie szablonowości i specjalistycznej terminologii z ograniczoną objętością, to jednak istniały pomiędzy nimi również istotne różnice. Inaczej niż eseje egzaminacyjne skargi były pisane specyficznym, hybrydowym, częściowo klasycznym, a częściowo potocznym stylem. Jego zdaniem większość piśmiennych ludzi tego okresu była w stanie sporządzić skargę, posiłkując się odpowiednimi traktatami. Ponadto uważa on, że chociaż posiadacze najniższych stopni (takich jak *shengyuan*) niewątpliwie znajdowali się wśród mistrzów procesu, to byli w mniejszości w porównaniu z ludźmi słabiej wykształconymi²⁸.

U schyłku epoki Qing, na skutek zniesienia tradycyjnych egzaminów do służby cywilnej, duża liczba prywatnych nauczycieli straciło źródło utrzymania. Wielu spośród nich stało się mistrzami procesu. W tym okresie również grupa stawała się coraz bardziej zróżnicowana. Wiemy, że w Nantongu w ostatnich latach cesarstwa i w pierwszych latach Republiki przedstawiciele niższej grupy „klasy biurokratycznej” nadal stanowili istotną część mistrzów procesu, znajdowali się jednak wśród nich również właściciele herbaciarni, policjanci czy gangsterzy. Ich poziom wykształcenia był zróżnicowany i niekiedy bywał bardzo niski²⁹.

Songshi mieszkali często w siedzibach powiatów, prefektur i stolicach prowincji, czyli miejscach, gdzie odbywały się procesy. Jeden z podręczników dla sędziów doradza, by w celu pozbycia się mistrzów procesu, po zetknięciu się ze skargą sprawiającą wrażenie napisanej przez jednego z nich, należy zapytać o adres i wiek autora oraz aresztować go, bo najprawdopodobniej mieszka niedaleko *yamenu*. Nie oznacza to, że *songshi* występowali wyłącznie w miastach. Wielu spośród mistrzów procesu mieszkających poza nimi ograniczało się do sporządzania pism. Z drugiej strony znane są przypadki, w których mieszkający na wsi *songshi* regularnie prowadził sprawy w stosunkowo odległej siedzibie prefektury. Dość często spotkać można się z relacjami o sporządzaniu pism przez wędrownych jasnowidzów. Trudno powiedzieć, na ile są one rezultatem tego, że

²⁷ *Ibidem*, s. 103–104.

²⁸ Y. Karasawa, *Between Oral...*, *op. cit.*, s. 66–67.

²⁹ Q. Shao, *Tempest...*, *op. cit.*, s. 1019–1020.

klienci mistrzów procesu nie chcieli wyjawiać ich tożsamości, a na ile zjawiska łączenia ze sobą tych dwóch profesji. W istocie mniej lub bardziej profesjonalnych przedstawicieli tego zawodu można było znaleźć nawet w małych wioskach. Istnieli również wędrowni *songsshi*³⁰.

Songsshi często byli blisko związani z miejscami takimi jak gospody i herbaciarnie. Jako ilustrację można wskazać powiatowe miasto Haimen, gdzie dwie herbaciarnie, znajdujące się odpowiednio po wschodniej i zachodniej stronie *yamenu*, stanowiły swego rodzaju siedzibę tamtejszych mistrzów procesu. Nosiły one odpowiednio nazwy Dongsheng Yuan i Xisheng Yuan (odpowiednio Wschodni Zwycięski Ogród i Zachodni Zwycięski Ogród). Ich nazwy miały sugerować, że załatwianie tam swoich interesów stanowi gwarancję zwycięstwa w sądzie i w ten sposób przyciągnąć do nich klientów. Przykładem silnego związku niektórych herbaciarni z działalnością mistrzów procesu może być historia herbaciarni położonej przy prefekturalnym *yamenie* w mieście Nantong. Gdy po upadku dynastii Qing siedzibą sądu stała się dawna świątynia położona bardziej na południe, herbaciarnia zaczęła podupadać, by w końcu przenieść się w okolice nowej siedziby sądu³¹. W niektórych miastach *songsshi* mieli nawet miejsca stworzone specjalnie z myślą o swej działalności. We wschodniej części powiatu Huitong w prowincji Hunan znajdował się budynek o nazwie Cangxiemiao („świątynia Cangxie”). Z budynkiem miało być związanych 36 mistrzów procesu, zrzeszonych w swego rodzaju stowarzyszeniu, którego oficjalnym celem był kult Cangxie – bóstwa pisma. Chociaż nie sposób ocenić, czy podobne struktury działały również gdzie indziej, dowodzi to jednak przynajmniej tego, że w niedużym, prowincjonalnym mieście działało ponad trzydziestu mistrzów procesu³². Regionem szczególnie znanym z wielkiej aktywności *songsshi* oraz licznych i burzliwych sporów był Fujian. W 1729 r. Shi Taizhi, będący wówczas gubernatorem Fujianu opisywał obejmującą całą prowincję zhierarchizowaną sieć mistrzów procesu³³.

Urzędnicy państwa Qing skłonni byli twierdzić, że mistrzowie procesu uczestniczyli w większości spraw. Administracja prowincjonalna Hubei w 1807 r. przypisywała mistrzom procesu odpowiedzialność za 70–80% bezpodstawnych skarg wniesionych w tym roku, chociaż warto nadmienić,

30 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 104–106.

31 Q. Shao, *Tempest...*, *op. cit.*, s. 1019.

32 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 106.

33 *Ibidem*, s. 91.

że liczba 70% pojawia się w wielu pismach urzędników w różnym czasie i różnych miejscach, więc możliwe, że stanowiła swego rodzaju kliszę³⁴.

Działalność *songs*hi

Najważniejszą formą działania *songs*hi było pisanie dla innych skarg. Z tego względu byli oni nazywani niekiedy „mistrzami skarg” – (*zhuangshi*)³⁵. W istocie od sposobu napisania skargi zależało to, czy zostanie ona przyjęta, a tym samym, czy proces w ogóle się rozpocznie. Mistrz procesu miał za zadanie sformułować ją tak, aby nie została odrzucona. Ponadto sposób przedstawienia sprawy w skardze mógł mieć wpływ na nastawienie do niej sędziego. Teksty nazywane traktatami dla mistrzów procesu (*songs*hi *mi-ben*) wyjaśniały, jak przedstawić zdarzenie w odpowiednio wyolbrzymiony lub dramatyczny sposób, w celu przyciągnięcia uwagi i wzbudzenia sympatii sędziego³⁶. Zawierały również użyteczną terminologię i często występujące klisze. Przyjęte było opisywanie oskarżonego w skardze za pomocą określeń, które współcześnie są uważane za obraźliwe. Opisy ludzi i ich czynów często były pełne klisz funkcjonujących w zbiorowej wyobraźni epoki. Dla przykładu w sprawach przeciwko mnichom buddyjskim odwoływano się bardzo często do silnie obecnych w kulturze popularnej późno cesarskich Chin stereotypowych wyobrażeń mnichów jako gwałcicieli i uwodzicieli. W istocie, tego rodzaju stereotypy znajdowały odzwierciedlenie w traktatach dla mistrzów procesu. Można było w nich znaleźć chociażby modelowy wzór skargi przeciwko mnichowi w sporze dotyczącym ziemi, oskarżający go o nieczystość i nagminne naruszanie reguły³⁷.

W czasach Qing, z uwagi na wprowadzenie obowiązku uzyskania pieczęci licencjonowanego skryby, mistrz procesu musiał zazwyczaj w imieniu klienta porozumieć się ze skrybą, aby ten zgodził się przepisać albo zapisać podyktowany mu projekt skargi przygotowany przez *songs*hi i zatwierdzić go pieczęcią³⁸. Chociaż ukrócenie działalności mistrzów procesu było celem wprowadzenia wymogu uzyskania potwierdzenia skargi przez skrybę za pomocą pieczęci, już w początkach dynastii

34 *Ibidem*, s. 90–91.

35 *Ibidem*, s. 92.

36 Y. Karasawa, *Between Oral...*, *op. cit.*, s. 66.

37 *Ibidem*, s. 71.

38 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 93.

w południowo-wschodniej prowincji Zhejiang wskazywano na to, że wiele skarg sporządzanych jest w istocie przez *songsbi*, skrybowie zaś jedynie kopiują je i potwierdzają przy użyciu pieczęci. W 1747 r. rząd zmuszony był przyznać, że stworzony system skrybów nie działa zgodnie z oczekiwaniami³⁹. Oskarżeni zwracali się również do mistrzów procesu by ci przeanalizowali treść wymierzonych w nich skarg i szukali w nich słabych punktów. Innym ważnym zajęciem mistrzów procesu było prowadzenie negocjacji z personelem *yamenu*. Po tym, jak skarga została przyjęta, powód musiał ustalić z właściwym sekretarzem kwestię opłaty, podczas gdy druga strona musiała skopiować petycję strony przeciwnej.

Songsbi byli często oskarżani o wyłudzenie pieniędzy od swoich klientów tytułem kosztów „załatwienia sprawy w *yamenie*”, ale można mieć wątpliwości, czy przeciętny uczestnik procesu byłby w stanie samemu sobie z tym poradzić. Pieniądze pobierane przez gońców i sekretarzy należały do swojej dla cesarskich Chin szarej strefy pomiędzy opłatą urzędową a łapówką. Gońcy mieli prawo do zwrotu kosztów, ale ich wysokość i sposób ustalenia były zupełnie niejasne. W istocie personel *yamenu* miał bardzo niskie pensje, a opłaty, o których mowa, stanowiły jego główne źródło utrzymania⁴⁰. *Songsbi* nie byli jedyną kategorią osób zajmujących się tego rodzaju działalnością. Jak już wspomniano, zajmowali się tym również chociażby gospodarze *xiejia*. Oprócz tego strony, czy działający w ich imieniu *songsbi*, płacili często gońcom za przyspieszenie lub opóźnienie prowadzenia sprawy. Rola gońców w procesie była bardzo istotna. Mogli oni na skutek przekupstwa ze strony oskarżonego poinformować sąd, że ten zmarł albo zbiegł i nie można go odnaleźć lub przeciwnie, mogli nie wywiązać się z obowiązku poinformowania skarżącego o rozprawie i w zamian tego powiedzieć, że to on nie chciał się stawić⁴¹. Mistrzowie procesu uczyli również swoich klientów udzielania właściwych odpowiedzi na pytania sędziów. Aby przeciwdziałać skutkom tych działań, podręczniki dla sędziów zalecały zmuszanie do możliwie długich wypowiedzi, zwiększających szansę na to, że klient mistrza procesu zapomni tego, czego został nauczony i zacznie sam sobie zaprzeczać⁴².

Działaniami, które miały miejsce bardzo rzadko, ale wywierały bardzo negatywny wpływ na reputację *songsbi* było preparowanie zwłok w celu

39 *Ibidem*, s. 95–96.

40 *Ibidem*, s. 96–97.

41 P.C.C. Huang, *Civil Justice...*, *op. cit.*, s. 132–135.

42 S. Fuma, *Litigation Masters...*, *op. cit.*, s. 98.

umożliwienia składania fałszywych oskarżeń o morderstwo. Znane i poświadczane nawet przez takie źródła, jak klasyczny podręcznik dla sędziów autorstwa Huanga Liuhonga, historie o handlu zwłokami są najprawdopodobniej nieautentyczne⁴³. Nie zmienia to faktu, że różnego rodzaju bulwersujące incydenty miawały miejsce. Jako przykład można wskazać sprawę Zhanga Wenrou, który w 1743 r. z powodu sporu dotyczącego ziemi oskarżył fałszywie swojego sąsiada o to, że zabił on jego kuzyna w trakcie bójki. Po tym jak sąd uznał go za winnego składnia fałszywego oskarżenia Zhang Wenrou zdecydował się wnieść apelację. Za radą pewnego mistrza procesu Zhang rozbił czaszkę zmarłego, by uwiarygodnić własną wersję okoliczności jego śmierci. Tego rodzaju sytuacje miały jednak zupełnie wyjątkowy charakter, nawet biorąc pod uwagę burzliwy przebieg wielu sporów w południowych Chinach. Pomimo tego ich kojarzenie z mistrzami procesu miało istotny i negatywny wpływ na ich wizerunek⁴⁴.

Reputacja *songshi*

Weng Youfu postulował, by określenia *songshi* używać jedynie do opisania dobroczynnych doradców, pomagających ludziom uniknąć nieszczęścia w rodzaju fałszywego oskarżenia o poważne przestępstwo. W istocie prawo, zarówno w czasach Ming, jak i Qing w bardzo ostrożnie sformułowanym przepisie zezwalało na takie działania. Nie dotyczył on jednak wszelkiego rodzaju pomniejszych spraw, nawet tych, w których roszczenia lub oskarżenia strony były w pełni uzasadnione. Jak pisze Huang, *song* w słowie *songshi*, oznaczające spór, było samo w sobie niepożądane i nie mogło zostać złagodzone nawet przez mające pozytywną wymowę *shi*, oznaczające mistrza lub nauczyciela⁴⁵.

Przedstawiciele władzy bardzo często zarzucali *songshi* podjudzanie do wszczynania procesów. W rzeczywistości jak się wydaje, takie podjudzanie nie było wcale potrzebne. Wbrew obiegowym wyobrażeniom chińscy chłopi w czasach późnego cesarstwa nie stronili od procesów, gdy inne metody

43 M. Macauley, *The Disputation of Body Snatchers: Scandal in Chinese Legal Culture*, [w:] *Empire, Nation and Beyond. Chinese History in Late Imperial and Modern Times—a Festschrift in Honor of Frederic Wakeman*, J.W. Esherick, W. Yeh, M. Zelin (red.), Berkley 2006, s. 60–61.

44 *Ibidem*, s. 64.

45 P.C.C. Huang, *Civil Justice...*, *op. cit.*, s. 165–166.

rozstrzygnięcia sporów nie przynosiły im satysfakcjonującego rozstrzygnięcia. To rozpowszechnione wśród chińskich urzędników błędne wyobrażenie wynika z niechęci lub niezdolności zaakceptowania faktu, że przyczyną obciążenia sądów dużą liczbą skarg nie jest działalność mistrzów procesu ani kłótniwy charakter ludności, ale jej realnie istniejące problemy⁴⁶. Istnieje pogląd, zgodnie z którym dodatkowym źródłem niechęci urzędników było to, że działalność *songsshi* prowadziła niekiedy do zaburzenia lokalnej hierarchii społecznej, ponieważ umożliwiało niekiedy dzierżawcom, dłużnikom, wdowom czy młodszym krewnym skuteczne wystąpienie przeciwko osobom znajdującym się w tej hierarchii wyżej⁴⁷.

Jednoznacznie negatywny obraz *songsshi* widoczny w pismach urzędników nie był podzielany przez całość społeczeństwa. Stosunkowo życzliwy obraz *songsshi* znaleźć można w ważnej XVIII-wiecznej powieści *Rulin waishi* („Nieoficjalna historia uczonych konfucjańskich” lub po prostu „Uczeni”) autorstwa Wu Jingzi, czy w historiach o legendarnych *songsshi*, takich jak Xie Fangzun, będących bohaterami opowieści ludowych z regionu dolnej Jangcy⁴⁸. W pochodzącej z tego samego stulecia słynnej powieści *Honglou Meng* („Sen czerwonego pawilonu”) Cao Xueqina, działania mistrza procesu przedstawione są przede wszystkim jako skuteczne⁴⁹. *Songsshi*, i szerzej *shengyuan*, do której to kategorii wielu z nich należało, często byli postrzegani jako swego rodzaju liderzy lokalnych społeczności i niekiedy stawali na czele protestów podatkowych, a nawet buntów⁵⁰. Kiedy wreszcie na początku XX wieku pojawili się w Chinach prawnicy (*lüshi*) przedstawicielom nowego zawodu, takim jak Liu Zhen, który w 1934 r. opublikował książkę poświęconą etyce prawniczej, bardzo zależało na tym, by odróżnić się od mistrzów procesu⁵¹.

46 M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 85–86.

47 A. Bailey, *Reading between...*, *op. cit.*, s. 66.

48 M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 95–96.

49 X. Zhao, *Court Trials and Miscarriage of Justice in Dream of the Red Chamber*, „Law & Literature” 2011, t. 23 nr. 1, s. 148–149.

50 M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 92–93.

51 A.W. Conner, *Lawyers and the Legal Profession During the Republican Period*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt i P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994, s. 223.

W zakończeniu swojego ważnego artykułu poświęconego chińskiemu prawu karnemu w czasach późnego cesarstwa William P. Alford wskazał działalność mistrzów procesu jako jeden z tematów, którego lepsze zbadanie jest potrzebne dla pełniejszej oceny zamierzonego i rzeczywistego funkcjonowania procesu karnego w cesarskich Chinach⁵². Nie ulega wątpliwości, że rola mistrzów procesu w społeczeństwie chińskim w czasach późnego cesarstwa była istotna. Ich działania mogły z jednej strony utrudniać skuteczne egzekwowanie prawa, z drugiej bywały niekiedy najlepszą, o ile nie jedyną, szansą na efektywne skorzystanie z jego ochrony. Aktywność *songsbi* miała bardzo szeroki zakres. Mieściły się w niej zarówno te, których dopuszczalność wydaje się współcześnie oczywista, jak chociażby sporządzanie pism procesowych, jak i te o jednoznacznie przestępczym charakterze.

Wbrew wyobrażeniom powszechnym wśród przedstawicieli państwa, działalność *songsbi* była przede wszystkim rezultatem, a nie przyczyną problemów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w czasach Ming i Qing. Prawdopodobnie właśnie dlatego żadne z licznych wymierzonych w nich działań państwa nie przyniosło znaczących rezultatów. Trudno dziwić się, że stosunek rządzącej elity do mistrzów procesu był jednoznacznie negatywny. Ich cele były sprzeczne – *songsbi* utrzymywali się z udzielania pomocy przy prowadzeniu sporów prawnych, podczas gdy sędziowie dążyli do ograniczenia liczby procesów. Nie zmienia to faktu, że nakłanianie przez mistrzów procesu rzadko było przyczyną składnia skarg. Urzędnicy, tłumaczący przerastającą ich możliwości liczbę spraw aktywnością *songsbi*, nie zwracali uwagi na zmieniający się charakter społeczeństwa chińskiego. To realia czyniły korzystanie z ich usług pożądanym, a niekiedy nieodzownym.

Bibliografia

- W.P. Alford, *Of Arsenic and Old Laws: Looking Anew at Criminal Justice in Late Imperial China*, „California Law Review” nr 72.
- A. Bailey, *Reading Between the Lines: The Representation and Containment of Disorder in Late Ming and Early Qing Legal Texts*, „Ming Studies” 2009, nr 59.

52 W.P. Alford, *Of Arsenic and Old Laws: Looking Anew at Criminal Justice in Late Imperial China*, „California Law Review” 1966, nr. 72 z. 6, s. 1245.

- A.W. Conner, *Lawyers and Legal Profession During the Republican Period*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994.
- M. Epstein, *Making a Case. Characterizing a Filial Son*, [w:] *Writing and Law in Late Imperial China*, K. Carlitz, R.E. Hegel (red.), Seattle 2007.
- S. Fuma, *Litigation Masters and Litigation System of Ming and Qing China*, „International Journal of Asian Studies” 2007, t. 4.
- P.C.C. Huang, *Civil Justice in China. Representation and Practice in the Qing*, Stanford 1996.
- L. Liang, *Rejection or Acceptance: Finding Reasons for the Late Qing Magistrate's Comments on Land and Debt Petitions*, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies” 2005, t. 68 nr 2.
- M. Macauley, *Civil and Uncivil Disputes in Southeast Coastal China, 1723–1820*, [w:] *Civil Law in Qing and Republican China*, K. Bernhardt, P.C.C. Huang (red.), Stanford 1994.
- M. Macauley, *The Disputation of Body Snatchers: Scandal in Chinese Legal Culture*, [w:] *Empire, Nation and Beyond. Chinese History in Late Imperial and Modern Times—a Festschrift in Honor of Frederic Wakeman*, J.W. Esherick, W. Yeh, M. Zelin (red.), Berkley 2006.
- Y. Karasawa, *Between Oral and Written Cultures. Buddhist Monks in Legal Plaints*, [w:] *Writing and Law in Late Imperial China*, K. Carlitz, R.E. Hegel (red.), Seattle 2007.
- Q. Shao, *Tempest over Teapots: The Vilification of Teahouse Culture in Early Republican China*, „Journal of Asian Studies” 1998, t. 57 nr 4.
- J. Yonglin, *The Great Ming Code/ Da Ming lü*, Seattle 2005.
- X. Zhao, *Court Trials and Miscarriage of Justice in Dream of Red Chamber*, „Law & Literature” 2011, t. 23 nr 1.

ABSTRAKT

SONGSHI W CZASACH DYNASTII MING I QING

Songsbi – mistrzowie procesu – to jedno z określeń, za pomocą których w cesarskich Chinach opisywano ludzi zajmujących się zawodowo udzielaniem innym pomocy w prowadzeniu sporów prawnych. Celem artykułu jest przybliżenie najistotniejszych form działalności mistrzów procesu, scharakteryzowanie ich jako grupy, wska-

zanie przyczyn dużego zapotrzebowania na świadczone przez nich usługi w czasach Ming i Qing, a także próba odpowiedzi na pytanie o rolę, jaką odgrywali w Chinach w czasach późnego cesarstwa. Działalność *songsbi* była sprzeczna z prawem i jako taka zwalczana przez państwo. Do najważniejszych form działań mistrzów procesu należało sporządzanie pism Abstrakt dla klientów, przygotowywanie ich do składania zeznań w sądzie oraz prowadzenie za nich negocjacji z personelem *yamenu*.

SŁOWA KLUCZOWE: *songsbi*, *songgun*, Ming, Qing.
